

Федір ХМІЛЬ

Розглянуто чинники макро- та мікроекономічного характеру, які в майбутньому будуть визначати організаційну побудову і відносини управління у вітчизняних організаціях. До таких чинників віднесено технологічні, економічні, соціальні та демографічні зміни в українському суспільстві. Визначено напрями удосконалення управління вітчизняними організаціями у контексті цих змін.

Ключові слова: виробничо-господарські організації, інформаційне суспільство, управління організаціями.

Місце і конкурентоспроможність економіки України у глобальному просторі буде залежати від ступеня усвідомлення як державою, так і бізнес-середовищем сутності соціально-економічних змін у світі і у вітчизняному суспільстві, врахування і передбачення їх, побудови адекватних новим умовам систем управління виробничо-господарськими організаціями.

Проблематика глобалізації є, мабуть, однією з найпоширеніших тем у науковій світовій і вітчизняній літературі. Напрями досліджень вітчизняних науковців охоплюють, переважно, макроекономічний рівень і стосуються оцінювання конкурентоспроможності української економіки, розроблення стратегічних заходів загальнодержавного характеру, аналізу впливу глобалізаційних процесів на соціально-економічні зміни у вітчизняному суспільстві тощо. Зокрема, до *таких робіт відносяться* [1, 3, 4, 5, 6, 7, 9] та ін.

В останні роки деякі аспекти впливу глобалізаційних процесів на управління розглянуті в книзі «Економічні проблеми XXI століття: міжнародний та український виміри», за ред. С. І. Юрія, Є. В. Савельєва [4] і у статті Б. Будзана «Новий виклик менеджменту України» [2]. Однак у монографії [4] обґрунтовуються напрями управління економікою в умовах глобалізації з позицій відповідей на виклики глобальної конкурентоспроможності, тобто без виходу на рівень підприємств, а в статті Б. Будзана – стосовно підготовки сучасної генерації вітчизняних менеджерів в контексті розвитку бізнес-освіти в Україні. Між тим, наукові дослідження впливу глобалізаційних процесів на управління організаціями (підприємствами) і відповідні рекомендації дозволяють, на наш погляд, не тільки безболісно пережити процес «вростання» економіки України в глобальний світовий економічний простір, а й створити конкурентоспроможні системи управління, стати чинником підвищення загальної ефективності і високої соціальної оцінки діяльності організацій.

Мета статті – визначити основні детермінанти соціально-економічних змін у

світі і у вітчизняному суспільстві й обґрунтувати їх вплив на побудову управління вітчизняними виробничо-господарськими організаціями.

Загалом, можна виділити декілька груп чинників макро- і мікроекономічного характеру, які уже незабаром будуть визначати організаційну побудову і відносини управління у вітчизняних організаціях. Ці чинники діють як позитивно, так і негативно, мають при цьому і об'єктивну, і ситуаційну природу.

До складу об'єктивних чинників відносяться: технологічні зміни (науково-технічний поступ, нові методи виробництва); економічні зміни (зростання цін на енергію, сировину і ресурси виробництва); суспільні зміни (нове правове поле діяльності, нові системи цінностей, зміна особистості працівника тощо).

Технологічні зміни у виробництві, пов'язані з науково-технічним розвитком, будуть концентруватися на екологічних аспектах розвитку, а не простому видобуванню сировини і промисловій експансії, як це спостерігається донині. У діяльності підприємств будуть використовуватися «чисті» енергоощадні технології, які даватимуть можливість часткового повернення енергії, а також регенерацію і збагачення запасів. Все це неминуче ініціює зміщення центру ваги в управлінні від вирішення чисто виробничої проблематики у традиційному розумінні – до широкого використання в управлінні інформації, науки і креативності, до зростання значимості кожного робочого місця управління.

Суть економічних змін в Україні принципово не відрізняється від змін в інших державах. У світі відбувається глобальна економічна експансія: економіка кожної держави стає частиною світової економіки – глобалізованого світового економічного простору. Глобалізація економіки кожної країни проявляється у втраті господарської незалежності держави, поступовому усуненні впливу національних кордонів на міжнародні економічні зв'язки, у посиленому русі капіталів, техніки, майна, послуг та інформації між різними країнами, що призводить до зміни ідей, поглядів, інтелектуальних концепцій і стилів управління виробничо-господарськими організаціями (підприємствами).

Глобалізаційний вплив на господарську діяльність підприємств, що діють в межах національного ринку, проявиться у тому, що національний ринок вимушений буде надати кожній підприємницькій організації шанс для вибору довільної сфери діяльності. На національному ринку перестануть існувати бар'єри і з'являться нові господарські відносини, які виникнуть на стику «технічного націоналізму» з експансією великих наднаціональних корпорацій, чому сприятиме загострення міжнародної конкуренції. Значно скоротиться, а в деяких галузях зникне ліцензування, квотування, регламентування підприємницької діяльності. Власне, це вже відбувається у зв'язку зі вступом України до СОТ. В процесі глобалізації Україні необхідно стати рівноправним учасником світового ринку товарів і послуг. Залучаючись до глобальної економіки, вітчизняна економіка просто зобов'язана бути ефективною і діяти за її правилами.

Найістотношою суспільною зміною світового характеру є перехід від промислового до інформаційного суспільства, побудованого на формуванні і розподілі інформації. Інформаційному суспільству властиве зростання можливостей самостійного вибору для людей, а в більш широкому плані – формування демократичного суспільства.

У сфері управління виробничо-господарськими організаціями інформаційне суспільство проявляється в кардинальних змінах, основними з яких є:

- відмова від технологій, які не беруть до уваги людського чинника;
- відмова від короткочасних рішень на користь рішень перспективного характеру;
- децентралізація організацій і ієрархій, зростаюча здатність до інноваційної дії і досягнення ефектів за рахунок низових ініціатив;
- зростаюча потреба людей, зайнятих у виробництві, в участі у прийнятті рішень;
- розпад ієрархічних структур і виникнення на їх місці мереж перетворення інформації.

Без сумніву, варто очікувати подальшого зростання цін на енергію, сировину, ресурси виробництва і особливо – на його людський ресурс. За цих умов зросте конкуренція підприємств у боротьбі за найкращих працівників. Буде розвиватися підприємливість, яка створить працівникам можливості для реалізації їхніх здібностей. Робочі місця будуть облаштовуватися для молодих, відповідно навчених працівників. У керівництві підприємствами наберуть значення інтуїція і уміння прогнозувати і передбачати. Для молодого покоління менеджерів на першому місці постануть такі цінності, як незалежність, підприємливість, лібералізм, спрямованість на суспільні проблеми, дбайливе ставлення до власного здоров'я і здоров'я підлеглих. За рахунок комп'ютеризації, значно скоротиться кількість керівників середнього щабля управління.

Суттєвого впливу на побудову управління організаціями слід очікувати внаслідок соціальних та демографічних змін в українському суспільстві. Зросте вплив жінок на організацію роботи і функціонування підприємств, про що свідчать протікання демографічних змін в Україні за останні роки. Так, у 2006 р. частка жінок склала 53,9% від усього населення (+0,1% за 2000–2006 рр.), в т. ч. серед зайнятих у суспільному виробництві – 48,5% [8, 327, 354]. Чітко помітна тенденція до зростання обох цих показників. Дефіцит трудових ресурсів буде спонукати підприємства до посилення співпраці зі закладами освіти, в першу чергу професійної. Можливе виникнення принципово нової організаційної форми співпраці виробничих підприємств і вищої школи – симбіозу виробництва і навчання у вигляді спеціально створених виробничо-навчальних закладів. Власне, в історії колишнього СРСР такі заклади вже існували і називалися заводами-ВТНЗ.

Зросте також господарське значення проблем здоров'я персоналу у зв'язку з демографічною кризою, в яку вступила Україна. Відбудеться зміна стилів трудового життя у зв'язку з процесами старіння суспільства, необхідністю скорочення робочого часу, зменшення пенсійного довіголття, збільшення часу на здобуття кваліфікації тощо, а також із диференціацією суспільних цінностей, уподобань, смаків та інтересів споживачів.

Виникнуть обґрунтовані вимоги працівників щодо створення їм можливостей для розширення знань, забезпечення участі в управлінні, отримання користі від розвитку організацій-працедавців, поліпшення якості трудового життя. Зростуть можливості вибору при прийнятті індивідуальних рішень у сфері вибору професії і роботи, посиляться очікування працівників, орієнтованих на швидкі кар'єри.

Очевидно, завдання полягає в максимальному використанні позитивних об'єктивних чинників, які будуть визначати організаційну побудову і відносини управління у вітчизняних виробничо-господарських організаціях вже невдовзі, нейтралізації і усуненні можливого негативного впливу цих чинників на діяльність конкретних організацій. Разом з тим, побудова організації і управління з урахуванням об'єктивних чинників може, на наш погляд, значно зменшити і навіть послабити вплив чинників ситуаційного характеру, до яких відносяться правове поле функціонування організацій, діяльність уряду, інфляційні процеси тощо.

Управління виконує роль каталізатора господарських процесів. Виробничі чинники організації (робота, капітал, інформація) дають ефекти лише за сприятливого поєднання їх з управлінням.

Перехід до сучасної економіки вимагає нових концепцій в управлінні підприємствами, пошуку нових доріг, а не удосконалення старої системи. Щоб справитися з актуальними вимогами на внутрішньому і зовнішньому ринках, потрібно виробляти не тільки нові сучасні продукти, освоювати нові ринки збуту, а, перш за все, управляти підприємствами в інноваційний спосіб.

В сучасному управлінні приховані великі можливості підвищення загальної ефективної діяльності організацій. Україна не може знаходитися поза загальносвітовими глобалізаційними процесами. Для цих процесів характерна конкуренція не тільки товарів і послуг, а й ідей, інформації, методів і способів управління виробничо-господарськими організаціями. На міцне конкурентне становище, на ефективну господарську діяльність в умовах глобального ринку можуть розраховувати лише ті українські підприємства, які вже нині розуміють, що запорука успіху – створення сучасних систем управління. Нині існує високий попит на управлінське консультування, яким займаються спеціалізовані консультативні організації. Однак за своїм змістом діяльність консультативних організацій переважно є нічим іншим, як перенесенням консультантами досягнень у сфері управління ефективністю підприємств на підприємства, які зіткнулися з певними проблемами. Тому варто очікувати, що вітчизняні підприємства поряд з продажем вироблених товарів (послуг) неминуче прийдуть до розуміння вигідності торгівлі напрацьованими концепціями, інструментами, ноу-хау у сфері управління, які довели свою ефективність.

З вищевикладеного можна *зробити висновок*, що удосконалення управління вітчизняними виробничо-господарськими організаціями в контексті врахування специфіки сучасного ринку повинне концентруватися *на таких напрямках*:

- розвиток у працівників і особливо у менеджерів здатності до стратегічного бачення, цілеспрямоване формування умов і компетенцій для самостійного прийняття рішень, а також уміння використовувати інновації в умовах швидкозмінного середовища;

- розвиток маркетингу і стратегічного управління в глобальному розумінні з врахуванням виникнення регіональних систем і формування міжнародних ринків;

- використання виробничих і технологічних інновацій, ноу-хау, розвиток кооперації між партнерами для отримання конкурентної переваги на відповідних сегментах ринку;

– активне формування наступальної господарської і промислової політики, реструктуризація економічних і управлінських відносин;

– розвиток ринку продуктів і послуг у сфері управління, тобто купівля-продаж інформаційних пакетів, технологій побудови структур баз даних і банків інформації, систем штучного інтелекту, аналітичних і проектних послуг, організаційних структур і процедур управління, освітніх програм і знань.

Література

1. Білорус О. Г. *Глобалізація і національна стратегія України*. – Броди, Просвіта, 2001. – 300 с.
2. Будзан Б. *Новий виклик менеджменту України* – www.dere.com.ua
3. Долішній М. І., Козоріз М. А. *Національна економіка в умовах глобалізації* // Вісник НАН № 3. – 2002. – С. 26–36.
4. *Економічні проблеми XXI століття: міжнародний та український виміри* / За ред. С. І. Юрія, Є. В. Савельєва. – К.: Знання, 2007. – 595 с.
5. Кальченко Т. В. *Глобальна економіка: методологія системних досліджень: Монографія*, – К.: КНЕУ, 2006. – 248 с.
6. Павловський М. А. *Стратегія розвитку суспільства: Україна і світ (економіка, політологія, соціологія)*. – К., Техніка, 2001. – 312 с.
7. Павловський М., Головенко Б. *Глобалізація і національна стратегія України у XXI столітті* // Економіст. – № 5. – 2006. – С. 16–18.
8. *Статистичний щорічник України за 2006 рік: Збірник* / Держ. комітет статистики України. Ред. О. Г. Осауленко. – Київ: Консультант, 2007. – 551 с.
9. *Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації: Монографія* / За ред. Д. Г. Лук'яненка. – К.: КНЕУ, 2001. – 538 с.

Редакція отримала матеріал 22 грудня 2008 р.